

Ayaklanmaya Karşı Koyma ve Terörle Mücadele İstihbaratının Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Farkı

Doğukan Tuncal*

Özet: İstihbarat faaliyetlerinin, ayaklanmaya karşı koyma (AKK) ve terörle mücadele (TM) süreçlerinin başarısına ve etkinliğine dair ayırt edici rolü, çeşitli çalışmalarda dile getirilmiş ancak bu rolün kapsamı ve icra edilen faaliyetlerin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz ettiği noktalar kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bununla birlikte, gerek ayaklanma süreçlerinde isyancıların benimsemiş olduğu spesifik yöntemler gerekse de terörizmden kaynaklanan tehdidin nevi şahsına münhasır doğası, istihbarat faaliyetlerinin icrasında da çeşitli değişiklikleri ve hedef odaklı belirli düzenlemeleri zorunlu kılar. Ayaklanmalar söz konusu olduğunda, düşük-seviyeli istihbarata atfedilmesi gereken önem, istihbarat çarkında meydana gelen değişiklikler ve toplama aşamasında gerçekleştirilmesi gereken destekleyici birtakım özel faaliyetler ayırt edici unsurlar olarak tezahür eder. Benzer şekilde, terörizmin kolay hedeflere yönelik saldırı gerçekleştirme eğilimi, terörizmden kaynaklı tehdidin ivedilik arz eden doğası ve toplama faaliyetlerinin meşakkatli yapısının operasyon-istihbarat füzyonunu gerekli kılarak istihbarat çarkı nezdinde sebep olduğu çeşitli değişiklikler, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasla farklılık arz eder. Bu çalışma, bahse konu farklılıklara ve bu farklılıklar karşısında istihbarat bağlamında geliştirebilecek cevaplara dair bir perspektif sunarak literatüre ve pratiğe katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ayaklanma, Terörizm, İstihbarat, Ayaklanmaya Karşı Koyma İstihbaratı, Terörle Mücadele İstihbaratı.

* Araştırma Görevlisi, Polis Akademisi, İç Güvenlik Fakültesi, dogukan.tuncal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9299-4425.

The Difference of Counterinsurgency and Counter-Terrorism Intelligence Compared to Conventional Intelligence Activities

Doğukan Tuncal

Abstract: Intelligence activities have been recognized in various studies for their distinctive role in the success and effectiveness of counterinsurgency (COIN) and counter-terrorism (CT) processes. However, the scope of this role and the differences in the activities performed compared to conventional intelligence activities have not been comprehensively addressed. Nevertheless, both the specific methods adopted by insurgents in the process of insurgency and the unique nature of the threats arising from terrorism require various changes and targeted adjustments in the execution of intelligence activities. Regarding insurgencies, the significance placed on low-grade intelligence, alterations in the intelligence cycle, and the implementation of supportive special activities during the collection phase emerge as distinctive factors. Moreover, the inclination of terrorism to direct its attacks towards soft targets, the pressing and imminent nature of the threats posed by terrorism, and the complex nature of collection activities necessitate diverse adaptations that entail the fusion of operational and intelligence efforts, distinct from conventional intelligence practices. The primary objective of this study is to enhance the existing body of knowledge and practical understanding by offering a scholarly perspective on these disparities and proposing potential intelligence strategies that can be formulated in response to these divergent circumstances.

Keywords: Insurgency, Terrorism, Intelligence, Counterinsurgency Intelligence, Counter-terrorism Intelligence.

Giriş

Kurumsal bir nitelik arz etmeyen istihbarat faaliyetlerinin icrası, toplumsal ve siyasal düzenin erken dönem inşası ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, kavrama dönümünde atfedilen anlam, istihbarat faaliyetlerinin tarihsel süreç içerisinde tecrübe etmiş olduğu kurumsallaşma, modernite ve profesyonelleşme¹ yolculukları nedeniyle öncekilerden farklıdır (Tinas and Tuncal, 2020). Modern anlamda istihbaratın kavramsallaştırılması sorununa temas eden ilk araştırmacı olan Kent, istihbaratı bilgi, organizasyon ve faaliyet olarak tanımlamıştır. İstihbarat, ilk olarak ulusal güvenliğin üzerine bina edildiği bilgiyi ifade eder (Kent, 1965, s. 3). İkincil olarak istihbarat, profesyonelleşmiş ve özel olarak eğitilmiş bireyleri istihdam ederek ulusal güvenlikle ilgili belirli türden bilgileri hedefleyen fiziksel bir organizasyon anlamına gelir (Kent, 1965, s. 69). Son olarak istihbarat, bahse konu organizasyonun, ulusal güvenlik ihtiyaçları neticesinde toplanan bilginin işlenerek ve analiz edilerek karar alıcıların kullanıma hazır hale getirildiği bir faaliyeti ifade eder (Kent, 1965, ss. 151-158). Kent'in kurucu argümanı sonrasında kavramsallaştırma sorununa farklı veçhelerden de yaklaşılmış; bu kapsamda Lowenthal (2015) istihbaratın bir süreç², ürün ve organizasyon olduğunu dile getirmiştir (s. 11). Kavramı, görece daha pro-aktif bir çerçeveden kurgulayan ve gizlilik unsuruna vurgu yapan bir başka başat yaklaşıma göre ise istihbarat, yabancı kuruluşları yalnızca anlamayı değil; aynı zamanda onları etkilemeyi de amaçlayan gizli bir devlet faaliyetidir (Warner, 2002, s. 21). Gill ve Phytian'a göre istihbarat, muhtemel tehditlere ve fırsatlara yönelik erken uyarı mekanizmalarının işletilmesi vasıtasıyla ulusal güvenliği tahkim etmek ve/veya ulusal gücü muhafaza etmek amacıyla icra edilen istihbarat çarkı uhdesindeki gizli faaliyetleri ifade eder (2018, ss. 23-24). Literatürde, tarihsellik neticesinde çeşitli ulusal kültürlerin ve sair girdilerin etkisiyle pek çok farklı tanım hasıl olsa da (Sims, 2009; Wheaton ve Bearbower, 2006; Herman, 1996; Johnson, 2010; Even ve Granit, 2009; Özdağ, 2014; Yakın, 1969), esas boşluk, çeşitli özellikleri ve fonksiyonları zikredilen istihbarat faaliyetlerinin, ilişkili diğer kavramlar ile temasının kapsamlı bir şekilde tahlil edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu vaziyet, alana dair çalışmaların kapsamını tarih yahut teori odağında kısıtlamakta; pratiğe katkı sağlayabilecek akademik ürünlerin sayısını sınırlamaktadır.

İstihbarat, süreç, ürün ve organizasyon fonksiyonlarının tümünü ihtiva eden en geniş anlamıyla, karar alma süreçleri bakımından hayati bir önem arz etmektedir. Karar alma, en sarih tabiriyle, bireyin farkı alternatifler arasından bağlamı itibarıyla en doğru seçimi yapmasını sağlayacak bilişsel süreci ifade eder (Smedt,

1 Profesyonelleşme ifadesi ile istihbaratın devlet yönetimine ait diğer faaliyetlerden münhasıran ayrılması ve icrasına yönelik belirli standartları ihtiva eden mesleki eğitim süreçlerinin gelişmesi kastedilmektedir.

2 İstihbaratı bir süreç olarak tanımlarken Lowenthal (2015), Kent'e nazaran faaliyetlerin mahiyetine dair daha detaylı açıklamalarda bulunmuş; başka bir ifade ile istihbarat çarkının çerçevesini daha sarih bir şekilde çizmiştir (ss. 70-86).

2008, s. 92). Bu doğrultuda ve kolektif manada, iktidar etme yetkisini haiz siyasetçilerin ulusal güvenliğe ilişkin konularda politika belirleme süreçleri, esasında bir kurum olarak karar alma sürecinin en üst seviyede tezahür ettiği anlardan biridir. Bu noktada istihbaratın rolü eşsizdir. Zira istihbarat kurumunun varoluş gayesinin arkasında yatan en temel mantık, stratejik sürprizler ile karşılaşılmasının önlenmesi, uzun erimli uzmanlık ve danışmanlık sağlanması, politika yapım süreçlerine destek olunması ve devlet güvenliği ilgilendiren süreçlere ilişkin gizliliğin sağlanmasıdır (Lowenthal, 2015, ss. 2-6). Bu noktada, sayılan kritik önemi haiz bu hizmetlerin muhatabı, karar alıcı pozisyonunda bulunan bireylerdir. En ham haliyle dahi gözlemlenmesi oldukça mümkün olan karar alma ve istihbarat ilişkisi, çeşitli karar alma modelleri incelendiğinde daha aleni bir hal almaktadır. Örneğin, Rasyonel Karar Alma Modeli uyarınca, karar alma sürecinin öznelere olan aktörler rasyonel varlıklardır ve içerisinde bulunulan durumun artı ve eksilerini mantık çerçevesinde değerlendirerek (hedeflerin ve amaçların, alternatiflerin ve sonuçların tüm yönleriyle kapsamlı bir şekilde ele alınması) karar alırlar (Allison, 1971, ss. 29-30). Lakin, karşı tarafın da her koşulda rasyonel bir zeminde karar alacağı öngörüsü muğlaklık arz eder ve modelin açıklayıcı gücünü azaltır. Bu noktada istihbarat, gerek karar alıcı bakımından rasyonel aktör modeli uyarınca hedef, amaç, alternatif ve olası sonuçların tespit ve tahlili gerekse de somut olayda muhatabın karar alma sürecine etki eden faktörlere ilişkin toplama faaliyeti gerçekleştirmesi bakımından en kritik bileşenlerden biri olarak ortaya çıkar. Benzer şekilde, öne çıkan bir karar alma modeli olarak Bürokratik Politika Modeli, karar alma sürecini çeşitli devlet kurumlarının karmaşık etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir olay olarak görür. Bu modelde, kararlar seçeneklerin rasyonel bir analizinden ziyade, çeşitli bürokratik aktörler arasındaki müzakere ve pazarlığın sonucudur (Allison, 1971, s. 6). Bir organizasyon olarak istihbarat, bahse konu karmaşık etkileşim bakımından da esasa etki eden en önemli bileşenlerden biri olarak tezahür eder. Bir diğer örnek olan Organizasyonel Süreç Modeli kapsamında, karar alma süreçleri ve bu süreçlerin alt bileşenleri, esasında belirli ve düzenli davranışsal örüntüleri olan devlet kurumlarının çıktuları neticesinde şekillenir (Allison, 1971, s. 6). Bir önceki modelde vurgulanan karmaşık etkileşim ve müzakere kavramından farklı olarak bu model, başat kurumların tarihsellik neticesinde hâsıl olan duruşlarına ve davranış örüntülerine vurgu yapar. Bu noktada, istihbarat teşkilatlarının da ulusal güvenlik konseptleri ve kültürel girdilerin de birleşimi ile tarihsel süreç içerisinde şekillenmiş özgün bir karakteristiğe sahip olduklarını belirtmek yerinde olacaktır (Davies, 2002) ve bu durum, istihbaratı, Organizasyonel Süreç Modeli bakımından da değerli bir katılımcı olarak öne çıkarır. Öne çıkan karar alma modellerinin yanı sıra, karar alma süreçlerine olumsuz etki eden “grup dü-

şüncesi sendromu³” yahut “çoklu düşünce sendromu⁴” olarak adlandırılan çeşitli sendromların ortadan kaldırılmasında da istihbarat teşkilatlarının karar almayı kolaylaştırıcı sarıh bilgi temin etme fonksiyonu nedeniyle en yetkin devlet kurumu olarak tezahür ettiğini söylemek mümkündür.

Karar alma süreçleri ve istihbarat ilişkisini stratejik perspektiften tahlil etmek görece daha kolaydır. Literatürde bu ilişkiyi inceleyen önemli çalışmalar bulunmaktadır (Kent, 1965; Herman, 1996; Lowenthal, 2015; Johnson, 2010; Russell, 2007; Clark, 2007; Gentry ve Gordon, 2019). Bununla birlikte, benzer çalışmaların gerek sayısı gerekse de niteliği, araştırma konusunun spesifikleştiği alanlarda hatırı sayılır bir düşüş göstermektedir. Ayaklanmaların ve terörizmin hükümeti devirmeye yönelik bir siyasal şiddet aracı olma vasfının ötesine taşarak devletlerin ve devlet dışı aktörlerin birbirlerine karşı kullandıkları çok amaçlı ve az maliyetli bir enstrüman olma vasfını elde ettiği günümüz konjonktüründe, bu süreçleri hedef alan istihbarat faaliyetlerinin özgün doğası, şüphesiz, önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkar. Ek olarak, isyancılar ve teröristler teknolojik ilerlemenin sağlamış olduğu avantajları da kullanarak yeni yöntemler geliştirmektedir. Terörizm yahut ayaklanmalar başta olmak üzere çeşitli formlarda gözlemlenen bahse konu değişim, istihbarat faaliyetlerinin, kurumlarının ve süreçlerinin yapısını da derinden etkilemiştir. Bu bağlamda bahse konu dönüşümü okumak, tasnif etmek ve kurumsallaştırmak, akademik ve pratik anlamda önemli faydaları beraberinde getirir.

Ayaklanmaya karşı koyma (AKK) ve terörle mücadele (TM) konusunda çalışan önde gelen düşünürler, istihbaratın bahse konu süreçler uhdesinde ne derece kritik bir yer tuttuğunu ve istihbaratın etkin kullanımı olmaksızın söz konusu süreçlerin başarıya ulaşamayacağını müteaddit kereler dile getirmişlerdir. Galula, iyi bir istihbaratın operasyonlara kılavuzluk ettiğini, ayaklanmaya dahil politik hücrelerin tespiti nazarında ve popülasyon üzerinde kontrol sağlama bakımından fayda sağlayacağını belirtmiştir (2006, s. 81). Calwell, istihbarata duyulan ihtiyacın, hiçbir çatışma formunda ayaklanmaya karşı koyma harekâtlarında olduğu kadar yüksek olmadığını vurgular (1906, s. 143). Kitson, istihbaratın muharip kumandanlar için gerekli bilgilerin temini bakımından kritik olduğunu dile getirir (1991, s. 96). Benzer şekilde Thompson, başarılı ve iyi organize edilmiş bir istihbarat yapılanması olmayan bir hükümetin ayaklanmaları bastırmakta muvaffak olamayacağını ileri sürer (1967, s. 84). Trinquier, ülke çapında teşkilatlanmış bir istihbarat kuruluşunun düşman taarruzlarını ve sızıntılarını tespit etmek ve önlemek nazarında faydalı ola-

³ Grup düşüncesi sendromu, grup üyelerinin, grubun bir parçası olmanın getirdiği baskılara, dinamiklere, lider etkisine, iletişimsizlikten kaynaklı sebeplere yahut grubu oluşturan üyelerin benzer özellikler taşımaları gibi sair etkenlere bağlı olarak, objektif değerlendirme ve eleştirel düşünme yeteneklerini kayb ettikleri ve bu nedenle ideal bir karar alma süreci takip edemedikleri durumları ifade eder.

⁴ Çoklu düşünce sendromu, karar alma sürecindeki grupların, çelişen veya farklı görüşleri benimsemeleri ve bunları yapıcı bir şekilde çözümlenmek yerine birbirleriyle çatışmaları nedeniyle karar alma süreçlerinde ve politika oluşturma süreçlerinde etkili ve verimli çözümlerin üretilmediği durumları ifade etmek için kullanılır.

cağını vurgular (2006, s. 31). Alanın bir diğer önde gelen ismi Kilcullen ise AKK bağlamında kolluk modeline dayalı ceza adaleti yahut savaş modeline dayalı askeri yaklaşımların yerine istihbarat-odaklı bir yaklaşımın benimsenmesi gerekliliğini ileri sürer (2009, s. 145). Nagl da, diğer düşünürler gibi, istihbaratın bir AKK süreçleri bağlamında en üstün ihtiyaç olarak addedilmesi gerekliliğini vurgular (2002, s. 92). Lakin, stratejik seviyede istihbaratın temsil etmiş olduğu hayati konumu teşhis etmekte güçlük çekmeyen pek çok önemli düşünür, lafzen bahse konu kampanyaların başarıya ulaşmasında ana bileşen olduğunu belirttikleri iyi-yapılandırılmış istihbarat kurumunun ve istihbarat faaliyetlerinin, özü itibarıyla esasında neyi temsil ettiğini tartışmamış; bahse konu faaliyetlerin bileşenlerini açıklamamış, kurucu sütunlarını resmetmemişlerdir. Bu durum, yalnızca AKK istihbaratı ve TM istihbaratı bağlamında teori ve saha arasında vuku bulan bir kopukluğa yol açmamış; aynı zamanda stratejik düzeyde gerçekleştirilen tespit ve beklentilerin operasyonel ve taktik düzeyde ideal şekilde icra edilememesi riskini doğurmuştur. Bu doğrultuda, AKK istihbaratı ile TM istihbaratının konvansiyonel istihbarattan farklılık arz ettiği noktaların tespiti ve bu spesifik noktalarda görünür olan ihtiyaçları tatmin etme nazarında muhtemelen istihbari enstrümanların teşhisi araştırılması zaruret arz eden bir alan halini almıştır.

Bu kapsamda, “Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen AKK ve TM istihbaratının ihtiva etmiş olduğu özgün nitelikler nelerdir?” araştırma sorusu çerçevesinde bu çalışma, öncelikli olarak AKK istihbaratı ve TM istihbaratının ayırt edici özelliklerini ve gerekliliklerini tespit ederek bu özelliklerin ve gerekliliklerin hangi spesifik istihbarat vasıtaları ile tatmin edilebileceğini inceleyecektir. Bu doğrultuda, “AKK ve TM süreçlerinde karşılaşılan özgün olgular (isyancıların eylem tarzı nedeniyle düşük seviyeli istihbarat ihtiyacı, toplama ve analiz faaliyetleri arasındaki döngüsel ilişki nedeniyle farklılaşan konvansiyonel istihbarat çarkı, amaca özgü spesifik faaliyetlere duyulan ihtiyaç, TM kapsamında tehdidin ivedi doğası, kolay hedef tercihi, toplama faaliyetlerindeki zorluklar nedeniyle ortaya çıkan istihbarat-operasyon füzyonu), AKK ve TM istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farklılaşarak amaca mahsus bir yöntem geliştirilmesine neden olur” önermesi ileri sürülecek ve çalışma kapsamında doğrulanacaktır. Böylelikle, literatürde sıklıkla dile getirilen ancak çerçevesi çizilmeyen AKK ve TM kampanyalarında iyi-yapılandırılmış istihbarat ihtiyacı kavramının kendine özgü doğası, bu çalışma vesilesi ile bir araştırma sorunsalı haline getirilerek açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

1. Ayaklanmaya Karşı Koyma Harekâtı İstihbaratı

AKK istihbaratı, ayaklanmayla mücadele olgusunun çok katmanlı sofistike yapısının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine hâkim belirli bileşenleri dönüştürmesi nedeniyle, özgünlük ihtiva eder. Galula’ya göre ayaklanma, günü sonunda mevcut

hükümeti devirme saiki taşıyan yönelik orta vadeli hedeflere ulaşmak için belirli bir yöntem eşliğinde aşamalı bir şekilde icra edilen uzun erimli bir mücadeledir (2006, s. 2). Thompson'a göre ise ayaklanmalar, hükümet ve hedef nüfusu arasındaki bağları koparmak ve böylelikle mevcut otoriteyi devirmek amacıyla kullanılan araçların tümüdür (1966, s. 24). Daha kapsamlı bir perspektiften, bir ayaklanma, öncelikle hedef yerel nüfusun desteğini elde etmek ve devamında mevcut otoriteyi alaşağı etmek amacıyla hâkim toplumsal düzene ve devletin şiddet kullanma tekeline çeşitli yıkıcı yöntemler vasıtasıyla meydan okuma çabalarının tümünü ifade eder. İstihbarat bakımından önem arz eden husus, ayaklanma süreçlerinin kendine özgü doğasıdır. Bu ayırt edici koşullar, AKK kapsamında icra edilecek istihbarat faaliyetlerinin omurgasını şekillendirir.

Bir ayaklanma başladığında, isyancıların temel politik hedeflerinden biri, hedef nüfusu etkileme kabiliyetini geliştirmek, bu nüfusu kontrol edebilecek araçları inşa etmek ve mevcut siyasi otorite ile aralarında mevcut bulunan bağa zarar vermektir (Thompson, 1966, ss. 29-30; Galula, 2006, s. 4). İsyancıların nüfusla kuracağı bu ilişki yalnızca hükümetin otoritesine ve saygınlığına zarar vermekle kalmaz; aynı zamanda ayaklanmanın benimsemiş olduğu davaya da artan oranda meşruiyet sağlar. Meşruiyet elde etme hususu, nüfus desteğine/sadakatine yönelik ihtiyaçları bakımından politik bir mücadele ihtiva eden ayaklanmaların başarıya ulaşması bakımından önemli bir belirleyici olarak ortaya çıkar (Galula, 2006, ss. 4-5). Bu bakımdan, nüfusun desteğinin ve sadakatinin kazanılması gerek isyancılar gerekse de AKK icra eden hükümet güçleri bakımından mücadelenin ana hedeflerinden birisi haline gelir. AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ilk husus, nüfus desteğine yönelik verilen mücadele nedeniyle ortaya çıkan hedefleme faaliyetlerindeki farklılıklardır. Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde hedef çoğu zaman diğer ulus-devletlerdir ve ilgili personel, hedef devlet tarafından ihtimam ile korunan gizli bilgiye erişmeye çalışır (Calvin, 2009, s. 63). Bu tür faaliyetlerde, bahse konu gizli bilgiye ulaşabilmek için icra edilen toplama faaliyetleri, örneğin insan kaynaklı toplama (HUMINT) faaliyetleri, yüksek-değerli kaynaklara yönelik icra edilir. Zira, konvansiyonel istihbarat süreçlerinde elde edilmek istenen bilgi, hedef ülkenin ilgili teşkilatlarınca gizli tutulmaya çalışılmaktadır ve bu bilgiye erişim yalnızca yüksek-değerli kaynaklara yaklaşımları ile mümkündür. Bu bağlamda konvansiyonel istihbarat, Warner'ın istihbarat tanımı bağlamında yüksek-değerli hedeflerin anlaşılması ve bu hedeflere nüfuz edilmesi üzerine kuruludur.

Esasında, AKK istihbaratı da yüksek-değerli kaynakların hedeflenmesi ile ilgilenir ancak farklılık arz eden nokta, ayaklanmalarda nüfusun bir ana hedef olarak tezahür etmesi ile birlikte, bu nüfusu teşkil eden ve her zaman yüksek-değerli kaynak olarak nitelendirilemeyecek yerel nüfusun da esasa etki edecek bir aktör olarak ortaya çıkmasıdır. Yerel nüfusun anlaşılması, kontrol edilmesi ve gerektiğinde yönlendirilmesi, AKK istihbaratının ana hedeflerinden biri olarak ortaya çıkar. Jackson, AKK istihbaratı kapsamında yaklaşılan yüksek-değerli kaynakların

değerinin altını çizmekle birlikte, bu kaynakların ancak etkin bir düşük-seviyeli istihbarat ağının varlığı halinde değerli olacağını belirtir (2007, s. 77). İyi inşa edilmiş bir düşük-seviyeli istihbarat ağı, nüfusun ayaklanmaya verdiği desteğin değerlendirilmesinde, bu desteğe esas teşkil eden yoksunlukların izahında ve en önemlisi yerel halkın arasına gizlenerek faaliyet icra eden isyancıların tespitinde büyük fayda sağlar. Bir AKK kapsamında, hükümet güçleri çoğu zaman isyancılar ile mücadele etme kapasitesine fazlasıyla sahiptir; esas meşakkatli hadise isyancıların tespit edilmesidir (Kress ve Szechtman, 2009, s. 578). Yerleşik bir nüfus içerisinde faaliyet göstermek, isyancıların hükümet güçlerine oranla içerisinde buldukları maddi imkânlar bakımından dezavantajlı durumu hafifletir ve hükümet güçleri tarafından tespit edilme ihtimallerini azaltır (Galula, 2006, s. 4). Ek olarak, yerleşik halk arasına başarılı bir şekilde sızmış isyancılar, yalnızca güvenlik güçleri hakkında daha etkili bilgi toplama imkânına sahip olmaz; aynı zamanda elde etmiş oldukları gizlilik sayesinde beklenmedik saldırılar icra etme noktasında büyük bir karar avantajına sahip olurlar (Trinquier, 2006, ss. 73-74). Saldırıya yönelik avantajlarının yanı sıra, aralarında asimetrik bir güç ilişkisi bulunan hükümet güçleri ile doğrudan mücadeleye girişmek ayaklanmaların ömrünü kısaltacaktır (Scheideman, 2011, s. 10; Mack, 1975, s. 185).

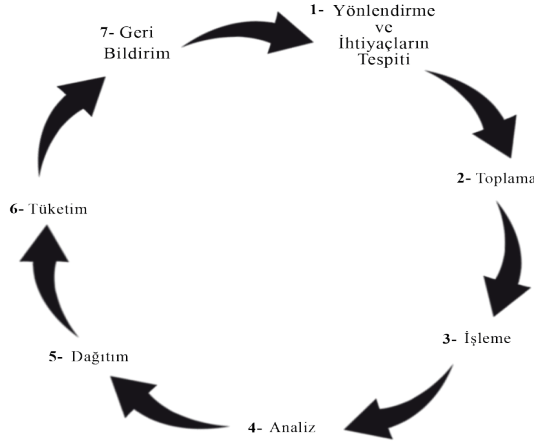
Tüm bu nedenlerle, isyancılar, desteğini elde etmek istedikleri nüfus içerisine gizlenir ve böylelikle hükümet ile aralarında hâlihazırda mevcut olan güç asimetrisini sınırlayıp, kendi davaları lehine işleyecek bir bilgi asimetrisi inşa etmeye çalışırlar (Scheideman, 2011, s. 17). Özetle, ayaklanma süreçlerinde isyancıların benimsemiş olduğu yöntem, nüfus ile iki yönlü bir ilişki kurar. İlki, yerel halk arasına gizlenerek hükümet güçlerine karşı dezavantajlı konumlarını yönetebilecek bir bilgi asimetrisi inşa etmek ve mücadeleyi uzun-erimli hale getirebilmektir. İkincisi ise hâlihazırda aralarında faaliyet icra ettikleri yerel halkın desteğini elde ederek davalarına meşruiyet kazandırmaktır. Nüfusa yönelik olarak isyancıların benimsemiş olduğu bu ilişki tarzı, AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayırır ve koşullara uyum sağlamaya mecbur bırakır. Bu noktada AKK istihbaratı, isyancıların yerel halk içerisinde faaliyet göstererek kurmak istedikleri bilgi asimetrisini engellemek ve yerel halkın desteğinin kazanılmasının önüne geçmek için, yüksek-değerli kaynakların yanı sıra düşük-seviyeli kaynaklara yönelik mahiyeti çeşitli birtakım faaliyetler icra etmek durumunda kalır. Örneğin, 7 Ağustos 1924 tarihinde yaşanan Hangediği Ayaklanması ile patlak veren ve bastırıldığı tarih olan 28 Eylül 1924'e kadar süren Nasturi ayaklanması sürecinde, yıkıcı propaganda karşı koyma faaliyetlerine gerekse de AKK harekâtının taktik düzlemine katkı sağlamaları saikiyle günümüzde Hakkâri'nin Şemdinli ve Yüksekova bölgeleri ile Van'ın Başkale ve Saray bölgelerine ikamet eden aşiretlerden faydalanılmıştır. Harekâta iştirak eden aşiretlere yönelik, örtülü ödenekten ikramiye verme, madalya ile taltif etme ve uğradıkları zarar giderilerek çeşitli uygun bölgelere iskân etme gibi teşvik edici uygulamalar icra edilmiştir (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, ss. 19-77). Bu minvalde uygulamalar, AKK istihbaratının da yerel nüfusa

yönelik faaliyet icra etme zaruretinin farkında olduğunun somut örneklerindedir. Günün sonunda, ayaklanma olgusunun özgün yapısı, AKK istihbaratı bünyesinde hedefleme faaliyetlerinin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen farklı bir şekilde icra edilmesi zorunluluğunu hâsıl kılar.

AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ikincil başat unsur, istihbarat çarkının işleyişinde meydana gelen farklılıklardır. İstihbarat çarkı, istihbaratın bir süreç olarak ele alınması ve tanımlanması durumunda karşılaşılan ve istihbaratın oluşumunu sıralı olarak ilerleyen çeşitli fazlara ayırarak açıklayan bir kavramdır. İstihbarat çarkının ihtiva ettiği fazlar farklı istihbarat kültürleri arasında farklılık gösterse de (Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı [MİT], 2023; Central Intelligence Agency [CIA], 2023), güncel literatür ışığında istihbarat çarkı, karar alıcıların ilgili istihbarat teşkilatını ulusal güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirmesi ile başlayan, teşkilatın bahse konu ihtiyaçların tespitini müteakiben icra ettiği toplama faaliyetleri ile devam eden, toplanan teknik bilginin çeşitli işlemlerden (tercüme, deşifre, teyit, kıymetlendirme vb.) geçirilerek tasnif edildiği işleme safhası ve sonrasında bahse konu bilginin alanında ihtisas sahibi analistler tarafından anlamlandırıldığı analiz safhası ile ilerleyen, nihayetinde ortaya çıkan ürünün karar alıcılara iletilmesi ve karar alıcılar tarafından kullanılarak geri bildirim sağlanması ile son bulan yedi aşamalı bir süreci ifade eder (Lowenthal, 2015, ss. 70-86). Bu süreci aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

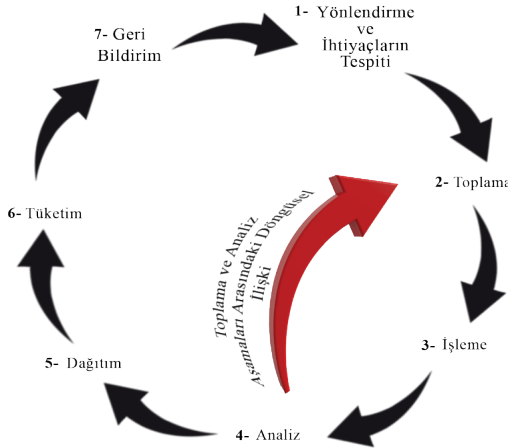
Şekil 1. Konvansiyonel İstihbarat Çarkı (Kaynak: Lowenthal'in öne sürmüştüğü olduğu yedi aşamalı çark esas alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır)

Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde Şekil 1'deki biçimde işleyen istihbarat çarkı, AKK istihbaratı bağlamında esaslı bir değişikliğe uğrar. Bunlardan ilki, teoride tek yönlü ve sıralı olarak ilerleyen istihbarat çarkı aşamalarından olan toplama- işleme- analiz fazları arasındaki AKK istihbaratı bağlamında ortaya çı-

kan döngüsel ilişkidir. Bu durumun sebebi, isyancıların gizlilik maksadıyla yerel halkın arasına karışarak hareket etmeleri ve tabiatı gereği böyle bir operasyon alanında gerek isyancıları tespit etmenin gerekse de olağan akışı uyarınca toplama faaliyeti icra etmenin zorlaşmasıdır. Ek olarak, isyancılar mevcut siyasi otoritenin kendi örgütleri ve faaliyetleri hakkında bilgi edinme çabalarının farkındadır ve bu çabalara karşı kendi istihbarata karşı koyma (İKK) mekanizmalarını geliştirirler. Bu bağlamda isyancı örgüt içerisinde gelişmiş bölümlendirme⁵, iletişim güvenliği, personel güvenliği ve şifreleme prosedürleri mevcuttur (Arango, 1968, ss. 1-4). Toplama faaliyetlerinin isyancıların yerel halk arasında gizlenmesi ve bahse konu güvenlik prosedürleri nedeniyle yeterli etkinlikte gerçekleştirilememesi, analiz faaliyetlerinin etkinliğini zayıflatır ve nihayetinde her bir fazı ile kümülatif olarak eksiksiz işlemesi öngörülen istihbarat çarkının akışını bozar. Bahse konu eksikliğin önüne geçebilmek amacıyla istihbarat çarkı nezdinde birtakım değişiklikler gerçekleştirmek gerekir. Bu kapsamda, mevcut istihbarat çarkı içerisinde kendi kendini yeniden üretecek döngüsel bir “toplama-işleme-analiz çarkı” geliştirmek ve böylelikle etkin bir analiz faaliyeti gerçekleştirmeye yetecek ölçüde toplama faaliyeti icra edilene dek sürecek bir örülü ilişki kurgulamak gerekir. Literatürde AKK istihbaratında toplama ve analiz fazlarının birbirini sürekli olarak desteklemesi gerektiğini ileri süren görüş (Teamey ve Sweet, 2006, s. 28), esasında bahse konu fazlar arasındaki döngüsel ilişkiye dikkat çeker. Böylelikle AKK istihbaratına hâkim istihbarat çarkı aşağıdaki şekilde tezahür eder:

Şekil 2. AKK İstihbaratı Kapsamında Farklılaşan İstihbarat Çarkı

⁵ Lowenthal (2015), bölümlendirme (compartmentalization) kavramını, bir teşkilat mensubunun güvenlik izni almış olmasının re'sen mevcut tüm istihbari bilgilere erişim hakkı sağlamadığı, farklı bölümlere erişimin ancak ve ancak bilmesi gereken prensibi temelinde gerçekleştirildiği durumu ifade etmek için kullanır (s. 209). Bölümlendirme, gizlilik, güvenlik ve hassas bilgiye yönelik kontrolün sağlanması için tasarlanmış bir yöntemdir.

Bu döngü sayesinde, kapsamlı bir analiz faaliyetine zemin teşkil etme imkânı olmayan toplama neticesinde elde edilen bilgi, analiz safhasında ilave toplama faaliyeti icra edilmesini sağlayacak bir planlamanın konusu olur ve konvansiyonel istihbarat çarkında olduğunun aksine, analiz edilen ürün, yeni ve daha kapsamlı bir toplama faaliyeti gerçekleştirilmesi için toplama safhasına geri döner. Burada analiz safhasında icra edilen faaliyetin aşkın bir nitelik arz ettiği ve bilgiyi anlamlandırma ve noktaları birleştirme görevinden öte yeni bir toplama faaliyetine öncülük ettiğini belirtmek gerekir. Bu döngüsel ilişki, sonuç odaklı birtakım spesifik toplama operasyonlarının icrası ile birlikte günün sonunda analiz faaliyetine esas teşkil edecek bilgiye erişimi ve bu vesile ile istihbarat çarkının etkin bir şekilde işleyişini temin eder.

AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran diğer unsur ise istihbarat çarkı bünyesinde icra edilen toplama faaliyetlerinin doğasında ortaya çıkar. AKK istihbaratı kapsamında toplama faaliyetleri büyük oranda HUMINT faaliyetlerine dayanır. Zira, isyancılar, hükümetin çeşitli bilgi toplama yöntemlerinin (HUMINT, sinyal istihbaratı [SIGINT] vb.) ve farklı enstrümanlar aracılığı ile ayaklanmaya nüfuz etme niyetinin farkındadır ve özgün İKK mekanizmalarını inşa etmek de dâhil olmak üzere çeşitli güvenlik tedbirleri uygulayarak. Bu nedenle, AKK kapsamında nitelikli bilgi çoğu zaman yerel halk ile doğrudan teması olan insan kaynağından yahut ayaklanma ile doğrudan yahut dolaylı temas sağlama imkânı olan insan kaynağından sağlanır (Zeytoonian, 2006, s. 189). Bu nedenle, ayaklanmayı hedef alan etkili bir HUMINT kapasitesi inşa etmek ve diğer toplama vasıtalarını HUMINT yönlendirmesi ile daha etkin kullanmak önem arz eder. Örneğin, isyancılar, elektronik alet kullanımını yasaklayarak mümkün mertebe SIGINT faaliyetlerinin odağı olmaktan kaçınabilirler. Aktörlerin, hükümetin SIGINT kapasitesinin farkında olduğu ve bunu kısıtlamaya yönelik etkili önlemler geliştirdikleri durumlarda, HUMINT diğer toplama vasıtaları için de destekleyici ve yönlendirici bir enstrüman halini alır (Lowenthal, 2015, s. 132). Etkin bir HUMINT kapasitesinin inşası, her bir somut vakada iyi yapılandırılmış bir “hedef tespit döngüsü” faaliyetinin icrasını gerekli kılar. Hedef tespit döngüsü kapsamında ilk aşamada, ihtiyaçlar bakımından değerli bilgiye sahip olan kaynak tespit edilir. İkinci aşamada, bahse konu kaynağın güvenilirliği, faaliyete ve “keysofiser” tarafından idareye yakınlığı, profil olarak güçlü ve zayıf yönleri gibi hususlar kaynak doğrulama sistemi vasıtası ile değerlendirilir. Üçüncü aşamada, kaynak, motivasyonu doğrultusunda devşirilir ve faaliyetin muhteviyatına fayda sağladığı ölçüde idare edilir. Döngünün son aşamasında, ihtiyaçların değişmesi yahut güven ilişkisinin zayıflaması gibi sair sebeplerden kaynaklı olarak gerek görüldüğü takdirde, “keysofiser” ve kaynak arasındaki ilişki sonlandırılır (Lowenthal, 2015, s. 128). Konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinde genellikle yüksek-değerli kaynaklara yönelik olarak icra edilen HUMINT faaliyeti, AKK istihbaratı kapsamında düşük-seviyeli kaynakların da dâhil edildiği daha kapsayıcı bir yaklaşım ile icra edilmek zorundadır. Ek olarak, konvansiyonel istihbarat

faaliyetlerine oranla isyancıların güvenlik tedbirleri konusunda farkındalık sahibi olması ve önlem geliştirme kapasiteleri, AKK istihbaratının HUMINT odaklı tezahür etmesine sebebiyet verir.

HUMINT odaklı bir toplama yaklaşımı da münhasıran AKK istihbaratının etkin bir nitelik arz etmesini sağlamaz ve destekleyici diğer unsurların icrasını gerektirir. Bunlardan ilki, açık kaynak istihbaratı (OSINT) faaliyetlerinin AKK kapsamında arz etmiş olduğu esasa etkili roldür. Ayaklanmalar, yerel fenomenlerdir (Teamey ve Sweet, 2006, s. 28). Bu nedenle yerel dinamiklerin dikkate alınması ve AKK faaliyetlerinin de mümkün olduğu ölçüde yerelleştirilmesi zaruret arz eder (Calvin, 2009, s. 64). Bu durum açık kaynak istihbaratına (OSINT) atfedilen önemi artırır. OSINT, her türlü açık kaynak vasıtası ile erişilebilen bilgiyi ifade eder (Lowenthal, 2015, ss. 137-138). Pratikte diğer toplama vasıtaları için de bir başlangıç noktası teşkil eden OSINT, AKK söz konusu olduğunda, kıyasen, daha etkin bir fonksiyon ihtiva eder. Zira, yerel nüfusun desteğinin elde edilmeye çalışıldığı ve bu nedenle düşük-seviyeli istihbaratın önem kazandığı bir operasyonel çevrede gerek isyancıların tespiti gerek yerel nüfusa egemen toplumsal örüntülerin teşhisi ve gerekse de ayaklanmaya verilen mevcut desteğin hesaplanması bakımından, OSINT her zaman olduğundan daha faydalı bir destekleyici enstrüman olarak öne çıkar. Bilhassa, OSINT aracılığı ile sosyal medya vasıtalarının incelenmesi sayesinde siyasi yönelimlerin de tespitine imkân veren toplumsal görüş ve hassasiyet analizi, yerel nüfusun ile isyancılar arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi açısından fayda sağlar (Galindo, 2020, s. 10283). Ek olarak, belirtilen istikamette icra edilen OSINT faaliyetleri, yıkıcı faaliyetlerin erken dönem tespitinde, isyancıların ilişki ağlarının ortaya çıkarılmasında ve profillemeye faaliyetlerinin icrasında büyük önem arz eder (Galindo, 2020, s. 10282). İsyancıların düşünce yapılarının anlaşılması, dahil oldukları organizasyonun anlaşılmasına yardım eder (Murray, 2018). Sosyal medya vasıtalarının yanı sıra, yerel gazeteler ve radyolar da ilgili coğrafyaya ve yerel halkın eğilimlerine temas etme noktasında fayda sağlar (Zeytoonian, 2006, s. 33). Günün sonunda, doğası itibari ile HUMINT odaklı gelişen AKK istihbaratının çeşitli OSINT vasıtaları ile hedef odaklı desteklenmesi, hareketin başarı şansını arttıran etmenlerden biri olarak karşımıza çıkar.

Son olarak, HUMINT faaliyetlerini destekleyici olarak icra edilmesi zaruri olan ve konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen AKK kapsamında daha belirleyici bir konumu haiz diğer uygulamalar, psikolojik harekât ve örtülü operasyon faaliyetleridir. AKK pek çok veçhesi ile sofistike bir nitelik arz eder ve bu nedenle amaca yönelik kurgulanmış enstrümanlara ihtiyaç duyar (Jackson, 2007, s. 79). Yerel halkın desteği, bu desteğin seviyesi, yerel halkın ayaklanmaya yönelik olarak duymuş oldukları yakınlığın yönetilmesi hususları, AKK için hayati önem arz eden başlıklardır. Bu bağlamda, bölgede isyancılara yönelik hâkim kamuoyu, yalnızca değerli öngörüler sunmakla kalmaz; aynı zamanda ayaklanmaya yönelik olası bir sempati, düşük-seviyeli kaynaklara ihtiyaç duyulan bir atmosferde toplama faaliyetlerini de zorlaştırır (Jackson, 2007, s. 79). Bu nedenle, kamu-

oyunu ve AKK kapsamında hedef kitle olarak nitelendirilebilecek yerel nüfusun eğilimlerini şekillendirecek psikolojik harekât faaliyetleri önem kazanır. Psikolojik harekât, hedef kitlenin duygularını, motivasyonlarını, karar alma mekanizmalarını, davranışlarını ve davranış örüntülerini etkilemek yahut şekillendirmek gayesiyle belirli bir bilginin yahut uyarıcının iletimine yahut iletiminin engellenmesine yönelik icra edilen faaliyetleri ifade eder (FM 3-05.301, 2003, s. 1-1). Bu bağlamda psikolojik harekât faaliyetleri, AKK icra eden hükümet güçlerinin yerel nüfuz nezdinde imajını kuvvetlendirmek, isyancıların imajını zedelemek ve ayaklanmaya yönelik algıyı yönetmek, bölgesel olarak önem arz eden etnik, kültürel, dini yahut ekonomik özellikleri AKK faaliyetlerinin başarısına yönelik olarak kullanmak yahut hedef kitlenin ayaklanmaya destek verme noktasında moral ve motivasyonunu düşürmek gibi çeşitli önemli fonksiyonlar ifa eder (FM 3-05.301, 2003, s. 1-2). Örneğin, 1924 yılında patlak veren Nasturi Ayaklanması'na yönelik icra edilen AKK harekâtında çeşitli gizli kanallar kullanılarak ayaklanmaya destek veren nüfusa yönelik bir psikolojik harp faaliyeti icra edilmiş; bu kapsamda Kurtuluş Savaşı'nda bir tümen Yunan askerini tek bir manevra ile kolayca esir eden Hacı Arif Bey'in bölgeye intikal ettiği ve bölgedeki diğer askeri unsurlar ile ayaklanmaya yönelik harekât icra edeceği bilgisi ilgili hedef kitleye iletilerek korku ve panik ortamı inşa edilmesi amaçlanmıştır (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1972, s. 44). Bu nedenle, psikolojik harekât konusunda eğitilmiş ekip-lerin, Savaş Alanı İstihbarat Hazırlığı (Intelligence Preparation for the Battlefield [IPB]) kapsamında AKK faaliyetlerinin tamamlayıcı bir parçası olarak görev yapması ve HUMINT faaliyetleri ile karşılıklı inşa edici ilişkisinin AKK icra edecek personelin eğitime entegre edilerek izah edilmesi önem arz eder (Moir, 2008, ss. 1-2). Etkin bir psikolojik harekât ile şekillendirilen yerel kamuoyu, ayaklanmaya yönelik olumlu bir izlenim oluşmasını engelleyerek yahut halihazırda mevcut olumlu algıyı zedeleyerek/yöneterek HUMINT faaliyetlerinin düşük-seviyeli kaynak tedarik etme amacına da katkı sağlar. AKK bünyesine entegre olmuş etkin bir psikolojik harekât mekanizması, gerek bölgeyi ve koşulları operasyona hazırlamak bakımından, gerek yerel nüfusun ayaklanmaya desteğini yönetmek açısından gerekse de yeri geldiğinde isyancılara karşı yürütülen bilgi savaşına katkı sağlaması bakımından esasa etkili bir unsur olarak tezahür eder.

AKK istihbaratı kapsamında icra edilen ve psikolojik harekât faaliyetleri gibi AKK kampanyasının başarısına esaslı bir şekilde katkı sağlayan bir diğer unsur ise örtülü eylemdir. Ağırlıklı olarak 2. Dünya Savaşı yıllarında faaliyet gösteren Stratejik Hizmetler Ofisi (Office of Strategic Services [OSS]) tarafından geliştirilen bir düşünce yapısının ve Soğuk Savaş yıllarının mecburi kıldığı koşulların bir neticesi olarak oraya çıkan örtülü eylem kavramı (Rudgers, 2000, ss. 249-250), 50 sayılı Birleşik Devletler Federal Kanunu kapsamında, ABD hükümetinin yurtdışındaki siyasi, ekonomik veya askeri koşulları etkilemek amacıyla icra ettiği ancak eylem esnasında yahut sonrasında rolünü açıkça veya resmi olarak kabul etmediği bir faaliyet türü olarak tanımlanmıştır (50 U.S. Code § 3093, 2012; De-

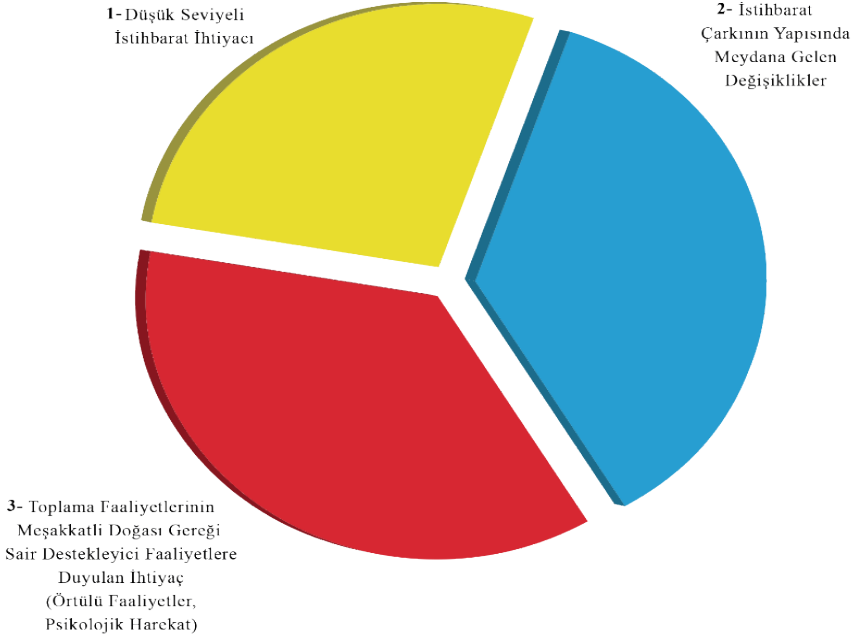
Vine, 2022, s. 5). İlgili kanun metni incelendiğinde, istihbarat toplama amaçlı faaliyetlerin, geleneksel İKK faaliyetlerinin, ABD hükümet programlarının operasyonel güvenliğini iyileştirmek veya sürdürmek için icra edilen faaliyetlerin veya yönetsel faaliyetlerin, geleneksel askeri yahut diplomatik faaliyetlerin, ABD hükümeti kolluk kuvvetleri tarafından kolluk görev ve yetki alanına kapsamında gerçekleştirilen faaliyetlerin ve nihayetinde diğer ABD devlet kurumlarının yurtdışındaki açık suretle icra edilen faaliyetlerine rutin destek sağlamayı amaçlayan faaliyetlerin örtülü eylem kapsamında değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır (Birleşik Devletler Kanunu, Başlık 50, Bölüm 44, Alt Bölüm 3, Paragraf 3093). Görüldüğü üzere, hayatın olağan akışı içerisinde icra edilen konvansiyonel istihbari, askeri, diplomatik ve kolluk faaliyetlerinden kasten hariç tutularak kavramsallaştırılan örtülü eylem, ülke dışında vuku bulan askeri, ekonomik veya siyasi atmosferde bir değişiklik yapmak üzere tasarlanmış ancak rolünün bilinmesi halinde ulusal çıkarlar bakımından olumsuz sonuçlar doğuracak olması sebebiyle icracı tarafın kendi dahlini gizlediği ve kabul etmediği faaliyetleri tanımlar.

Özü itibariyle örtülü eylem, spesifik bir faaliyeti işaret etmekten ziyade, esasında bir yöntem ifade eder. Bahse konu şartları taşıyarak icra edilen pek çok faaliyet, örtülü eylem kapsamında ele alınabilir. Örtülü eylem, çoğu geleneksel istihbarat toplama faaliyetinin aksine pasif değildir (DeVine, 2022, s. 5). Bu yönüyle, Warner'ın sunmuş olduğu kavramsallaştırmanın unsurlarından biri olan etkileme fonksiyonunu yerine getiren en önemli enstrümanlardan biridir. Bu noktada, örtülü eylemin AKK kapsamında önemli bir destekleyici unsur olarak ortaya çıkmasının nedeni ayaklanmaların kendine has doğasıdır. Örneğin, ayaklanma süreçlerinde isyancılar ülke içerisinde konuşlanabilecekleri gibi komşu ülkelerde de yerleşkeler tesis edebilir ve bu durum AKK kapsamında icra edilecek faaliyetlere ulus aşırı bir nitelik katar (Salehyan, 2009, s. 4). Bu kapsamda, ayaklanmaya karşı gerçekleştirilecek çeşitli harekât türlerinin uluslararası hukuk nezdinde egemenlik ihlallerinden kaynaklı sorun teşkil etme ihtimali, AKK harekâtı icra eden devleti örtülü eylem icra etmeye yöneltebilir (Poznansky, 2020, s. 2). Bunun yanı sıra, çeşitli dahili siyasi dinamikler, toplumsal elitler nezdinde ayaklanmanın ulusal güvenliği doğrudan tehdit edip etmediğine yönelik fikir ayrılıkları yaratabilir. Başka bir ifade ile çeşitli toplumsal yahut siyasi elitler, yürütmeyi sınırlayıcı enstrümanları işleterek AKK kapsamında icra edilecek birtakım faaliyetleri engelleyebilir yahut sınırlayabilir (Smith, 2019, s. 685). Bu durumda hükümet, dahili siyasi baskıdan ve kamusal dikkatten kaçınmak amacıyla örtülü eyleme başvurma yolunu seçebilir (Poznansky, 2020, s. 3).

Ek olarak, AKK istihbaratı kapsamında toplama faaliyetlerinin çeşitli sebeplerle konvansiyonel toplama faaliyetlerine nazaran daha meşakkatli olması ve isyancıların kullanmış olduğu ivedi tehdit arz eden çeşitli yöntemler (canlı bomba eylemleri gibi çeşitli terörizm formları) nedeniyle kaynak geliştirmek için yeterli vaktin olmaması, isyancıların canlı bir şekilde ele geçirilmesi ve sorgulama faaliyeti icra edilerek istihbarat toplama yöntemini AKK kapsamında kullanılan

önemli faaliyetlerden biri haline getirir. Benzer şekilde, uluslararası hukuk kapsamında ve Birleşmiş Milletler Şartı 51 inci maddenin yorum yoluyla uygulanıp uygulanamayacağına ilişkin pek çok tartışmaya konu olmakla birlikte, AKK kapsamında icra edilen hedef gözeterek öldürme faaliyetlerinin (*targeted killings*) de ayaklanmanın kapasitesini ve yaşam süresini etkilemek amacıyla sıklıkla kullanılan enstrümanlardan biri halini aldığı görülmektedir (Meisels ve Waldron, 2020; Walsh, 2018; Hunter, 2009). Bu bağlamda, gerek sorgulama neticesinde istihbarat toplama amacıyla olsun gerek hedef gözeterek öldürme faaliyeti icra ederek ayaklanmanın kapasitesini ve yaşam süresini etkilemek amacıyla olsun, ülke sınırları dışarısında mukim isyancılara yönelik gerçekleştirilen operasyonlarda örtülü eylem bir kez daha önemli bir ayaklanmaya karşı koyma enstrümanı olarak tezahür etmektedir. Bu durum, örtülü eyleme başvurma yatkınlığı olarak AKK istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran önemli bir diğer husustur. Ayırt edici tüm bu özellikler kapsamında, AKK istihbaratı, Şekil 3'te vurgulanan unsurlar bakımından özgün bir nitelik arz eder:

Şekil 3. AKK İstihbaratını Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Ayıran Unsurlar

2. Terörle Mücadele İstihbaratı

İdantik olmamakla birlikte, AKK istihbaratı ile hatırı sayılır ölçüde paralel özellikler arz eden TM istihbaratı, ayaklanma ve terörizm kavramsallaştırmaları arasındaki farklılıklara binaen AKK istihbaratı başlığından ayrı bir şekilde değerlendirilmeyi hak eder. İki kavramın da özünde politik şiddet içermesi ve ek olarak isyancıların zaman zaman diğer yöntemlerin yanı sıra terörizmi de bir yöntem olarak tercih ettikleri olgusu, iki kavramdan birine münhasır özelliklerin bir şekilde diğeri için de mevcut olduğu yanılgısını yaratmakta; kavramlar arasındaki gömülü önemli farklılıkların gözden kaçmasına neden olmaktadır. Kavramsal bir katkı sunma motivasyonu olmamakla birlikte, bu bölüm öncelikle ayaklanma ve terörizm kavramları arasındaki belirleyici farklılıkları inceleyecek; sonrasında bir önceki bölümde değinilen AKK istihbaratına ek olarak TM istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farkına odaklanacaktır. AKK istihbaratı ile benzerlikler atfeden noktaları olsa da TM istihbaratı, terörizme yönelik icra edildiği için gerek düşünce yapısı gerekse de birtakım yöntemsel farklılıklar nedeniyle müstakil bir tahlili hak eder.

Ayaklanma ve terörizm, yolları yer yer keşişse de özünde siyasal şiddetin iki farklı türünü temsil eder. Ayaklanmalar, yerel nüfusun desteğini elde etmek ve devamında mevcut otoriteyi alaşağı etmek amacıyla hâkim toplumsal düzene ve devletin şiddet kullanma tekeline çeşitli yıkıcı yöntemler vasıtasıyla meydan okuma çabalarıdır. Bu noktada isyancılar politik değişimi tatbik etmek saikiyle kuvvet kullanır ancak bahse konu kuvvet kullanımı kapsam ve etki alanı bakımından çeşitlidir. İsyancılar, vur-kaç saldırıları ve pusu gibi çeşitli gerilla savaş yöntemlerinden sıklıkla faydalanır ve bu yöntemler, güvenlik güçlerini yahut daha geniş tabiri ile devlet otoritesini hedef alacak ve bu otoriteye meydan okuyacak bir şekilde icra edilir (Kiras, 2019, s. 185). Terörizm söz konusu olduğunda ise, terörist pratiğin iletişimsel saikler barındırması hasebiyle (Kydd ve Walter, 2006), savunmasız sivillerin hedeflenmesi oldukça sık rastlanan (Polo, 2020, s. 1; Schmid, 2004, s. 404) ve kavramın kurucu unsurlarından biri haline gelmiş bir uygulamadır. Başka bir ifade ile terörizm, ayırt edici bir pratik olarak, toplumsal korku, endişe ve sair psikolojik çıktılar yaratmak amacıyla savunmasız sivilleri hedef alır. Ayaklanmalar, nüfus desteğine muhtaç uzun erimli mücadelelerdir (Galula, 2006, ss. 4-6). Terörizmde ise, ayaklanmaların tam tersine, nüfus desteğini elde etmek gibi spesifik bir amaç yoktur. Teröristlerin asıl gayesi, korku ve tedhiş üretimi vasıtasıyla politik amaçları doğrultusunda hükümetten ve toplumdan reaksiyon almak, hükümet üzerinde baskı kurmak yahut belirli bir istikamete yönlendirmektir (Schmid, 2004, s. 404). Bu kapsamda özellikle savunmasız sivillere, muharip olmayan unsurlara ve masumlara yönelik şiddet kullanma yöntemi, kural olarak terörizmi ayaklanmalardan ayıran unsurlardan biridir.

Ayaklanmalar, mevcut bulunan yoksunlukların politik şiddete ve ayaklanmanın nihai amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik fiili davranışlara dönüşmesi noktasında zamana ihtiyaç duyar. Zaman, isyancıların teşkilatlanmasına, yerel nüfus ile sıhhatli bir biçimde temas etmesine, rakibin direncini ve kararlılığını yıpratmasına ve çeşitli ayaklanma sınıflandırmalarında zaruri olarak değerlendirilen konvansiyonel bir kapasite geliştirmelerine olanak tanır (Kiras, 2019, s. 186). Terörizm sözü konusu olduğunda ise zaman mefhumu ayaklanmalara kıyasen daha farklı değerlendirilir. Siyasal şiddetin en asimetrik formu olarak nitelendirilebilecek terörist saldırılar, gerçekleştirilme biçimleri bakımından uzun sürelerle ihtiyaç duymazlar. Silahlı saldırılar ya da intihar bombacılığı eylemleri değerlendirildiğinde, taktik manada eylemin planlanması, gerekli malzemelerin tedariki ve icrası için gerekli olan bir süre mevcuttur ancak bu süre, ayaklanmaların gerek muhatabı yıpratmak ve kararlılığını azaltmak gerekse de Maoçu ayaklanma modelinde olduğu gibi (Kiras, 2019, s. 186) bazı ayaklanma türlerinde gözlemlenen konvansiyonel kapasite geliştirmek için ihtiyaç duyulan süreyle kıyaslanamaz. Bu doğrultuda, terörizm ivedi bir tehdit barındırır ve icrai eylemleri ayaklanmaların ihtiyaç duyduğu zaman faktörüne ihtiyaç duymaz. Bu husus da iki kavramı birbirinde farklı kılan başat unsurlarda birini teşkil eder. Ek olarak, ayaklanmaların temelinde bölgede mukim nüfusun desteğini elde etme amacına yönelik olarak ortaya çıkan bir bölgesellik iddiası vardır. Bahse konu bölgesel hakimiyet, güvenlik güçleri ile arasında asimetrik bir ilişki bulunan isyancılara savunma bağlamında gerektiğinde geri çekilme ve toparlanma, taarruzi bağlamda ise karar avantaj sağlar (Kiras, 2019, ss. 187-188). Terörizmde ise bölgesellik bir zaruret değildir. Çeşitli terör faaliyetlerinin icrası, bölgesel hakimiyet gerektirmez. Örneğin, yakın tarihte vuku bulan terör saldırılarında sıklıkla rastlanan yalnız-kurt tarzı olarak isimlendirilen ve bir kişi yahut oldukça küçük bir grup tarafından planlanarak, tasarlama, hazırlık veya icraat aşamalarında herhangi bir harici aktörün desteği olmaksızın yürütülen eylemler, terörizmin herhangi bir bölgesel kontrole ihtiyaç duymadan var olabileceğinin önemli örneklerindedir (Bakker ve van Zuijdewijn, 2016, s. 1; Hamm, 2013).

Silahlı saldırılar ve bombalama eylemleri gibi saldırılar az sayıda terörist ile hedefe yönelik herhangi bir kontrol yahut tahakküm mekanizması inşa etmeden gerçekleştirilebilir. Bir ayaklanmanın icrasında omurgayı oluşturan bahse konu unsurlar, gerilla savaşı gibi çeşitli vasıtalar aracılığı ile tatbik edilebilir. Bununla birlikte, isyancıların başvurmuş olduğu yöntemler tahdidi değildir ve koşulların gerektirdiği hallerde terörizm de bir yöntem olarak benimsenebilir. Başka bir ifade ile ayaklanma, somut birtakım fiillerin icrasını aşkın bir nitelik arz ederek daha ziyade bir süreç yahut hareket olarak tezahür eder. Buna karşılık terörizm, ayaklanma özelinde, politik hareketin amacına yönelik olarak başvurduğu yöntemlerden birisidir (Trinquier, 2016, s. 15; AJP-3.4.4, 2016, s. B-1; Calvin, 2009). Ayaklanma ve terörizm kavramlarının zaman zaman hatalı bir şekilde birbirlerini ikame edecek şekilde değerlendirilmelerinin başat nedeni, ayaklanmaların terö-

rizmi yöntem olarak benimseyerek faaliyet icra ettiği durumlardır. Günün sonunda, sivillere ve muharip olmayan hedeflere yönelik şiddet kullanma konusundaki eğilimleri, bir hareket ve bir yöntem olarak farklılaşan kavramsal doğaları, yerel halk desteğine duyulan ihtiyaç, zaman mefhumuna yaklaşımları ve bölgesel kontrole yönelik saikleri, ayaklanma ve terörizm kavramlarını birbirinden ayırır. Belirli durumlarda ayaklanmaların terörizmi bir vasita olarak kullanması neticesinde tezahür eden bulanıklık, bahse konu hususların dikkatli teşhisi ile dağılacaktır. Kavramlar arasındaki farklılıklar, istihbarat bağlamında yapılacak değerlendirmelerin de yer yer arz etmiş oldukları ortaklıklara rağmen, ayrı başlıklar altında yapılmasını zorunlu kılar.

Bu kapsamda TM istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran ilk husus, teröristlerin hedefleme tercihlerindeki farklılıktır. Terörizm sıklıkla kolay hedef olarak nitelendirilen gayri-muharip olarak nitelendirilen savunmasız sivilleri ve korunmasız unsurları hedef alır (Vasilis, Martin ve George, 2018, s. 2). Bu hedefler arasında okullar, alışveriş merkezleri, tiyatrolar ve benzeri yoğun nüfuslu ve düşük güvenli yerler bulunur (Vasilis, Martin ve George, 2018, s. 2). Bu bakımdan, TM istihbaratının kolay hedeflere karşı gerçekleştirilecek saldırıları kayıp yaşanmadan önleme noktasında ihtiva etmiş olduğu sorumluluk, nitelikli bir tehdit değerlendirme mekanizmasının ve iyi yapılandırılmış bir fiziki/teknik takip konfigürasyonunun eksiksiz işleyişini zorunlu kılar. Bu faaliyetlerin belirtilen kalitede icrası, nitelikli istihbarat sayesinde mümkündür. Terörizmin hedeflendirme tercihler ve bu istihbaratın bu bağlamda kolay hedefleri koruma yükümlülüğü, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayıran temel hususlardan biridir.

Terörist saldırıların yöntemlerine ilişkin tahdidi bir değerlendirme yapmak mümkün olmamakla birlikte (zira kavramın özünü muhafaza ettiği ölçüde değişen koşullar ve imkânlar neticesinde yöntemler çeşitlendirilebilir), en çok karşılaşılan saldırı formlarına göre bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Bahse konu başat formlar arasında, patlayıcı madde kullanımı, meskûn mahallerde gerçekleştirilen silahlı saldırılar, zorla kaçırma yahut rehin alma eylemleri, hava araçlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eylemler, kimyasal, biyolojik ve radyolojik maddeler vasıtasıyla gerçekleştirilen eylemler (MI5, 2023) ve siber terörizm başlığı altında bilişim sistemleri vasıtası ile icra edilen eylemler sayılabilir (Curran, Concannon ve McKeever, 2007, s. 2). Bu yöntemler, terörizmin esas gayesi ile de uyumlu olacak bir şekilde, yoğun, belirsiz ve ivedi bir tehdit arz eder. Kullanılan yöntemlerin yüksek barındırmış olduğu yüksek tahribat potansiyeli tehdidi yoğun, bu yöntemlerin sahada icra edilme usulleri ise tahdidi ivedi kılar. Özellikle yalnız-kurt tarzı eylemlerde, eylemi icra eden teröristin eylemin planlaması, lojistiği ve icrası süreçlerinde örgütle temasının ve örgütten almış olduğu desteğin hiç ya da az olması, terörizm söz konusu olduğunda tehdidin ivedi oluşuna dair en somut örneklerden birini teşkil eder (Pantucci, 2011, ss. 14-31; Capellan, 2018, s. 177). Tüm bu yöntemler kullanılarak icra edilen saldırılarda, muhtemel bir saldırıya

ilişkin belirli bir düzeyde istihbarat bulunsa dahi, saldırıları önleyebilecek nitelikte operasyonel seviyede istihbaratı elde etmek müstakil ve çok daha meşakkatli bir çalışmayı gerektirir. Bu doğrultuda, TM istihbaratının yanıtlamakla yükümlü olduğu tehdidin yoğun ve ivedi niteliği, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayrıştığı bir başka noktayı işaret eder.

Son olarak, AKK istihbaratında olduğu gibi, TM istihbaratı da kendine has nedenlerden ötürü toplama ve kaynak geliştirme faaliyetlerinin icrasında çeşitli zorluklar barındırır. Bu durumun başlıca sebebi, teröristlerin yoğun bir şekilde takip edildiklerinin ve bu nedenle gizlilik prosedürlerine en üst seviyede dikkat etmeleri gerektiğinin bilincinde olmalarıdır. Örnek vermek gerekirse, tek bir teröristin hedef haline getirilmesi sayesinde dahil olduğu çok daha geniş terörist ağları ifşa etme noktasında ve böylelikle gerek muhtemel saldırıları önlemekte gerekse de terörizmin finansmanını takip etmekte büyük faydalar sağlayan SIGINT faaliyetleri (Byman, 2013, ss. 10-11), El-Kaide gibi terör örgütlerinin devletlerin HUMINT ve SIGINT kapasitelerinin farkında olması durumu ve bu faaliyetleri hüsrana uğratmak amacıyla benimsemiş oldukları yöntemler sebebiyle (Byman, 2013, s. 6) her zaman ideal şekilde sonuç verememektedir. Burada mesele, teröristlerin almış gizlilik önlemlerine binaen SIGINT vasıtasıyla takip edilecek teröristlerin tespit edilememesi sorunudur (Byman, 2013, s. 12). Güvenlik güçlerinin bahse konu takip ve gözetim enstrümanlarından kaçınmak amacıyla pek çok terörist bir kez kullandığı bir cihazı bir daha kullanmamakta; tespit edilebilir ve takip edilebilir iletişim vasıtalarından kaçınmaktadır (Aid, 2003, ss. 79-80). HUMINT söz konusu olduğunda ise, AKK istihbaratında da olduğu gibi, tehdidin ivedi olması sebebiyle uzun erimli bir hedef tespit döngüsü faaliyeti doğrultusunda kaynak geliştirmek için yeterli zaman yoktur. Başka bir ifade ile TM istihbaratı, çok kısa bir süre içerisinde gerçekleşmesi muhtemel terörist saldırılara karşı koymak durumundadır ancak bu faaliyeti konvansiyonel istihbarata nazaran çok daha süratli bir süreç izleyerek gerçekleştirmelidir. Bu durum, TM istihbaratının kısa ömürlü doğasını tarif eder (Byman, 2013, s. 8).

Bu noktada, en çok başvurulan yöntemlerden biri olarak teröristlerin canlı olarak ele geçirilmeleri ve istihbari amaçlarla sorgulanmaları, TM istihbaratına ilişkin en vasıflı bilgi kaynaklarından biri olarak ortaya çıkar (Byman, 2013, s. 8). Sorgulama faaliyetlerine ek olarak, genel itibarıyla toplama aşamasında karşılaşılan güçlükler, AKK istihbaratında olduğu gibi, toplama ve analiz aşamaları arasında döngüsel bir ilişki yaratır ve anlamlı bir resim oluşana dek toplama faaliyetleri analiz aşamasını, analiz aşaması ise toplama faaliyetlerini besleyebilir. Bu noktada tehdidin ivedi doğası, ilgili birimlerin ivedi bir şekilde toplama faaliyeti gerçekleştirebilmesi için operasyonlar icra etme zaruretiyi hasıl kılar. Böylelikle, konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine kıyasen çok daha yoğun bir şekilde istihbarat- operasyon entegrasyonu gerçekleşir ve literatürde istihbarat, gözetleme ve keşif (İGK) olarak değerlendirilen süreç çoğunlukla özel operasyon birliklerinin spesifik görevleri yerine getirmek amacıyla dahil olduğu hibrit bir nitelik kaza-

nır (Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 56). Bahse konu operasyonların amacı görevin mahiyeti ile paralellik arz edecek şekilde çeşitlenebilir ancak sıklıkla başvurulan ve çoğu zaman TM bağlamında kurumlar arası iş birliği sayesinde icra edile bahse konu faaliyetlerde, konvansiyonel istihbarat çarkından farklı ve çok daha agresif bir çark kullanılır. F3EA⁶ modeli olarak adlandırılan ve “Bul, Belirle, Bitir, Kullan, Analiz Et” talimatlarından oluşan bu çark kapsamında icra edilen faaliyetler, hedefin yahut hedefleri teşhisi, müteakiben yerinin net bir şekilde tespiti ile faaliyetlerinin takibi, gerektiği takdirde ele geçirilmesi yahut etkisiz hale getirilmesi ve TM istihbaratı bağlamında en önemli unsurlardan biri olarak stratejik bilgilere erişilmesi gibi amaçlarla gerçekleştirilebilir (Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 57).

Operasyonların icrai amacı doğrudan stratejik belgelere erişim olabileceği gibi, sorgulama faaliyetlerinin önemine binaen belirli teröristlerin ele geçirilmesi de olabilir. DEAŞ terör örgütü ile mücadelede başat aktörlerden biri olan Türkiye Cumhuriyeti'nin örgüt personelinin yakalanmasına ve müteakibinde sorgulanarak ilave operasyonlara imkân tanyacak değerinde haber elde edilmesine yönelik faaliyetleri, bahse konu çarkın somut tezahürü niteliğinde faaliyetlerdir. Örneğin, DEAŞ terör örgütü mensubu H.A.K. isimli şahsın canlı bomba eyleminde kullanılmak üzere patlayıcı kemer hazırlama girişimde bulunduğu tespit edilmesi üzerine ikamet ettiği adrese 8 Şubat 2020 tarihinde yapılan operasyonda, bahse konu örgüt mensubu canlı ele geçirilmiş; Antalya Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü'nde alınan ifadesinde 2014 yılında Tel Abyad'da almış olduğu silahlı ve dini eğitimin yanı sıra kendisini eylem gerçekleştirmeye ikna eden Abdullah Abu Yusuf isimli DEAŞ mensubunun adını ve bilgilerini vermiştir (TEM Daire Başkanlığı, 2022, ss. 217-218). Konvansiyonel istihbarat çarkından farklı olarak F3EA modeli kullanılarak icra edilen bu gibi faaliyetler, istihbarat-operasyon füzyonu neticesinde hem tehditlerin nötralizasyonu nazarında hem de daha kapsamlı bir haber alma faaliyeti icra etme noktasında fayda sağlar.

Ek olarak, operasyonun tamamlanmasını müteakiben gerçekleştirilen ve önemsiz gözüke dahi her türlü belgenin, her türlü fiziki evrakın, her türlü elektronik aletin ve ilgili materyalin toplanması yoluyla gerçekleştirilen belge değerlendirme faaliyeti⁷, TM istihbaratı kapsamında önem arz eden uygulamalardan bi-

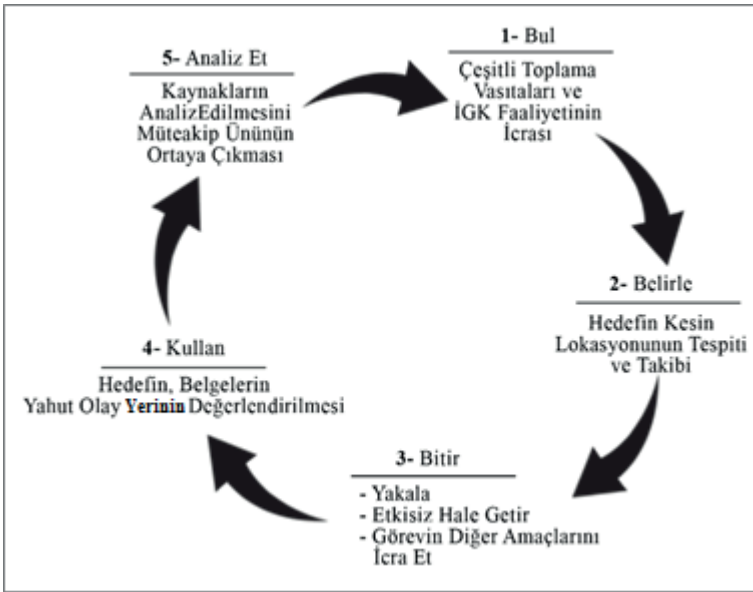
⁶ Flynn, Juergens ve Cantrell'e göre (2008) F3EA modeli, İngilizce'de “find, fix, finish, exploit, analyze” adlandırılan faaliyetlerden müteşekkil çarkın, faaliyetlerin baş harfleri kullanılarak kısaltılmasını ifade etmektedir. Bu faaliyetler Türkçe'ye, “Bul, Belirle, Bitir, Kullan, Analiz Et” şeklinde tercüme edilebilir. Bu kapsamda, bulma aşaması hedefin veya hedeflerin teşhis edilmesini, belirleme aşaması hedefin yerinin operasyonel manada net ve doğru bir şekilde tespit edilmesini, hedeflerin takip edilmesini ve sabitlenmesini, bitirme aşaması hedefin etkisiz hale getirilmesini, ele geçirilmesini veya hedefe yönelik operasyonun tamamlanmasını, kullanma aşaması elde edilen bilgilerin ve materyallerin istihbarat amaçları için kullanılmasını ve son olarak analiz aşaması ise toplanan istihbaratın değerlendirilmesini, analiz edilmesini ve sonuçlarının çıkarılarak dağıtımına çıkarılmasını ifade eder (s. 57).

⁷ İngilizce'de “document exploitation (DocEx)” olarak adlandırılan faaliyet, özel operasyon-

ridir. Örneğin, 2 Mayıs 2011 tarihinde Usame Bin Ladin'in etkisiz hale getirildiği Abbottabad Baskını neticesinde icra edilen belge değerlendirme faaliyetinde çok sayıda kritik önem arz eden belge ele geçirilmiş; bu belgelerden 17'si değerlendirilmek üzere Birleşik Devletler Askeri Akademisi bünyesinde faaliyet gösteren Terörizmle Mücadele Merkezi'ne teslim edilmiştir. Bu belgelerin analiz edilmesi neticesinde yalnızca üst düzey El-Kaide mensuplarına yönelik biyografik istihbarat elde edilmemiş; aynı zamanda örgütün yakın ve orta vadeli planlarına ilişkin değerli çıkarımlarda bulunma imkânı hâsıl olmuştur (Lahoud, Caudill, Koehler-Derrick, Ressler ve Ubaydi, 2012, ss. 1-3).

Bu doğrultuda, TM istihbaratına matuf toplama faaliyetlerinin meşakkatli doğası, istihbarat-operasyon füzyonunu sağlayarak hibrit bir yöntem üretmiş; konvansiyonel istihbarat çarkından farklı olarak aşağıdaki şekilde özetlenebilecek bir çark ortaya çıkmıştır:

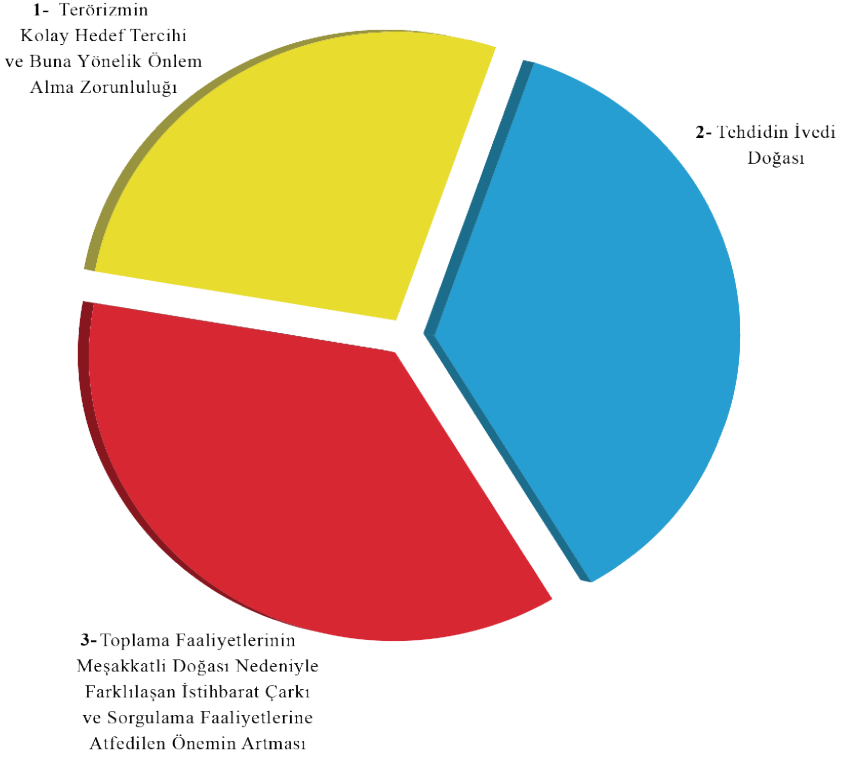
Şekil 4. TM İstihbaratı Kapsamında Farklılaşan İstihbarat Çarkı (Kaynak: Flynn, Juergens ve Cantrell, 2008, s. 57)

ların kapsamında kullanılan bir teknik olarak hedeflenen kişilerin veya grupların kullandığı belgelerin ele geçirilmesini, analiz edilmesini ve ilave istihbarat elde etmek için bu belgelerin değerlendirilmesini ifade eder. Bahse konu faaliyet, belgelerdeki gizli bilgileri ortaya çıkarmak, düşman taktiklerini anlamak veya hedeflerin planlarını ifşa etmek gibi amaçlarla kullanılabilir. Bu yönüyle toplama-analiz aşamalarının döngüsel ilişkisine güzel bir örnek teşkil eder.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarattan ayıran başat unsurlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Şekil 5. TM İstihbaratını Konvansiyonel İstihbarat Faaliyetlerinden Ayıran Unsurlar

Sonuç

AKK ve TM süreçlerinde istihbarat faaliyetlerinin rolü ve önemi, pek çok önemli araştırmada dile getirilmiş ancak yeterince detaylandırılmamış bir husustur. Pek çok başat eser, bir ayaklanmanın bastırılabilmesi için yahut etkin bir TM kampanyası sürdürülebilmesi için iyi istihbarata ihtiyaç duyulduğunu müteaddit ke-relere vurgulamış ancak bu istihbaratın oluşumuna, çarkı oluşturan aşamaların icrasındaki farklılıklara ve en önemlisi, geneli itibariyle konvansiyonel istihbarat faaliyetlerine oranla hangi hususların özgün bir nitelik arz ettiğine yeterli ilgiyi göstermemişlerdir. Bu durum, teori ve pratik arasında verimli bir ilişki kurulmasını engelleyen önemli hususlardan biridir.

AKK istihbaratının konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden ayrıldığı ilk nokta, yüksek-seviyeli kaynakların yanı sıra düşük-seviyeli kaynakların kullanımına duyulan ihtiyaçtır. Zira, isyancıların yerel nüfusun desteğini kazanma ve yerel nüfusu bir örtü olarak kullanma eğilimlerinin bir sonucu olarak düşük-seviyeli kaynaklar da önem kazanır. Bu durum, tabiatı gereği, hedefleme faaliyetlerinin konvansiyonel istihbarat faaliyetlerinden farklılaşmasına neden olur. İkinci olarak, toplama faaliyetlerinin meşakkatli yapısı konvansiyonel istihbarat çarkının yapısını dönüştürür. Bu noktada, toplama ve analiz aşamaları döngüsel bir nitelik arz eder. Son olarak, toplama aşamasında ortaya çıkan bahse konu güçlükler bir toplama yöntemi olarak OSINT'e duyulan önemi artırır; örtülü faaliyetler ve psikolojik harekât gibi uygulamaların kullanımını gerektirir.

TM istihbaratı söz konusu olduğunda ise ortaya çıkan ilk farklılık, terörizmin kolay hedef olarak nitelendirilen savunmasız sivillere ve gayri-muharip hedeflere yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu saldırılardır. Bu durum, TM istihbaratını konvansiyonel istihbarattan ayırır ve kolay hedeflere yönelik gerçekleştirilecek saldırıları önleme noktasında bir misyon oluşmasına neden olur. İkincil olarak, silahlı saldırılar, intihar bombacılığı eylemleri de dahil olmak üzere bombalama eylemleri ve yalnız-kurt tarzı icra edilen eylemler nezdinde görüldüğü üzere, terörizmde tehdit ivedidir ve yaratabileceği tahribat yoğundur. Bu nedenle, TM istihbaratı kısa ömürlüdür ve ivedi bir tehdide karşı ivedi çözümler üretmek durumundadır. Son olarak, TM istihbaratının kısa ömürlü doğası, toplama faaliyetlerinin ve kaynak geliştirme faaliyetlerinin zamana yayılarak gerçekleştirilmesini engeller. Ek olarak, pek çok terör örgütü toplama vasıtalarına ilişkin bilgi sahibidir ve çeşitli yöntemler vasıtasıyla bu faaliyetlerin ideal bir şekilde işlemlerini engellemeye çalışırlar. Bu hususlar, TM istihbaratına özgü, operasyonların da toplama faaliyeti gerçekleştirebilmek amacıyla sürece dahil edildiği yeni bir istihbarat çarkının oluşmasına sebebiyet verir. Bu noktada, sorgulama faaliyetleri ve operasyonlar neticesinde icra edilen belge değerlendirme süreçleri büyük önem kazanır.

Günün sonunda, konvansiyonel istihbarat faaliyetleri ile AKK ve TM istihbaratı arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Esasında bu farklılıklar, pek çok

önemli çalışmada sözü geçen ancak çerçevesi etraflıca çizilmemiş iyi istihbarat kavramının temelini inşa eder. Zira, konvansiyonel faaliyetlerde iyi istihbarat farklı gerekliliklerden müteşekkil iken, AKK hareketlerinde yahut TM operasyonlarında niyete ve hedefe özgün bir şekilde kurgulanmış istihbarat faaliyetlerine ihtiyaç duyulur. Netice itibariyle bu çalışma, ilgili süreçlerin nevi şahsına münhasır özelliklerine ve bir süreç, ürün ve organizasyon olarak değerlendirilen istihbaratın bu farklılıklar karşısında geliştirebileceği cevaplara dair bir perspektif sunarak gerek literatüre gerekse de teori ve pratik arasındaki iş birliğine yönelik bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

- 50 U.S. Code § 3093. (2012). Presidential approval and reporting of covert actions. <https://www.govinfo.gov/app/details/USCODE-2014-title50/USCODE-2014-title50-chap44-subchapIII-sec3093/summary>
- Aid, M. M. (2003). All Glory is Fleeting: Sigint and the Fight Against International Terrorism. *Intelligence and National Security*, 18(4): 72-120.
- AJP-3.4.4. (2016). *Allied Joint Publication 3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN)*.
- Allison, G. T. (1971). *Essence of decision: Explaining the Cuban missile crisis*. Little, Brown and Company.
- Arango, C. R. (1968). Insurgent Counterintelligence. *Studies in Intelligence*, 12(1): 39-53.
- Bakker, E. ve van Zuijdwijn, J. d. R. (2016). *Lone Actor Terrorism: Definitional Workshop (No: 2)*. RUSI Occasional Papers- Countering Lone-Actor Terrorism Series. <https://rusi.org/explore-our-research/publications/occasional-papers/lone-actor-terrorism-definitional-workshop>
- Byman, D. (2013). The Intelligence War on Terrorism. *Intelligence and National Security*, 29(6): 837-863.
- Calvin, M. (2009). People, Partnerships and Collaboration: Understanding and Improving Intelligence in Counterinsurgency. *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*, 1(Summer 2009): 53-73.
- Calwell, C. E. (1996). *Small Wars: Their Principles and Practice*. University of Nebraska Press.
- Capellan, J. A. (2018). Killing Alone: Can the Work Performance Literature Help Us Solve the Enigma of Lone Wolf Terrorism. Valeri, R. M. ve Borgeson K. (Ed.). *Terrorism in America* içinde. (ss. 175-188). Routledge.
- Central Intelligence Agency. (2023). *The Intelligence Cycle*. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.cia.gov/spy-kids/parents-teachers/docs/Briefing-intelligence-cycle.pdf>
- Clark, J. R. (2007). *Intelligence and national security a reference handbook*. Praeger Security International.
- Curran, K., Concannon, K. ve McKeever, S. (2007). Cyber Terrorism Attacks. Janczewski, L. J. ve Colarik A. M. (Ed.). *Cyber Warfare and Cyber Terrorism* içinde. (ss. 1-7). Information Science Reference.
- Davies, P. H. J. (2002). Ideas of intelligence: divergent national concepts and institutions. *Harvard International Review*, 24(3): 62-66.
- De Smedt, P. (2008). Strategic Intelligence in Decision Making. Cagnin, C., Keenan, M., Johnston, R., Scapolo, F. ve Barre, R. (Ed.). *Future-Oriented Technology Analysis: Strategic Intelligence for an Innovative Economy* içinde. (ss. 89-102). Springer Publishing.
- DeVine, M. E. (2022). *Covert Action and Clandestine Activities of the Intelligence Community: Selected Definitions (No: R45175)*. Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/intel/R45175.pdf>
- Even, S. ve Granit, A. (2009). *The Israeli Intelligence Community: Where To? (Hebrew) (No: 97)*. Institute for National Security Studies. <https://www.inss.org.il/he/publication/the-israeli-intelligence-community/>

- Flynn, M. T., Juergens, R. ve Cantrell, T. L. (2008). Employing ISR SOF Best Practices. *Joint Force Quarterly*, 50(3): 56-61. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA496431>
- FM 3-05.301. (2003) *Psychological Operations Tactics, Techniques, and Procedures*.
- Galula, D. (2006). *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Praeger Security International.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 8. (1972). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar (1924-1938)*. Genelkurmay Basımevi.
- Gentry, J. A. ve Gordon, J. S. (2019). *Strategic Warning Intelligence: History, Challenges, and Prospects*. Georgetown University Press.
- Gill, P. ve Phythian, M. (2012). *Intelligence in an Insecure World*. Polity Press.
- Hamm, M. (2015). *Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies (No: 248691)*, National Institute of Justice. <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/lone-wolf-terrorism-america-using-knowledge-radicalization-pathways>
- Herman, M. (1996). *Intelligence Power in Peace and War*. Cambridge University Press.
- Hunter, T. B. (2009). Targeted Killing: Self-Defense, Preemption, and the War on Terrorism. *Journal of Strategic Security*, 2(2): 1-52. <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.2.2.1>
- Jackson, B. A. (2007). *Counterinsurgency Intelligence in a 'Long War': The British Experience in Northern Ireland*. RAND Publications.
- Johnson, L. K. (2010). National Security Intelligence. Johnson, L. K. (Ed.). *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* içinde. (ss. 3-32). Oxford University Press.
- Karlos, V., Larcher, M. ve Solomos, G. (2018). *Review on soft target/public space protection guidance*. European Commission JRC Science for Policy Report. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC110885>
- Kent, S. (1965). *Strategic Intelligence for American World Policy*. Archon Books.
- Kilcullen, D. (2009). *The accidental guerrilla: Fighting small wars in the midst of a big one*. Oxford University Press.
- Kitson, F. (1991). *Low intensity operations: Subversion, insurgency and peacekeeping*. Faber and Faber.
- Kiras, J. D. (2019). Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency. Baylis, J., Wirtz, J. J. ve Johnson J. L. (Ed.). *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* içinde. (ss. 183-202). Oxford University Press.
- Kress, M. ve Szechtman, R. (2009). Why Defeating Insurgencies Is Hard: The Effect of Intelligence in Counterinsurgency Operations—A Best-Case Scenario. *Operations Research*, 57(3): 578-585.
- Kydd, A. ve Walter, B. (2006). The Strategies of Terrorism. *International Security*, 31(1): 49-80. DOI:10.1162/isec.2006.31.1.49
- Lahoud, N., Caudill, S., Koehler-Derrick, G., Ressler, D. ve Al`Ubaydi, M. (2012). *Letters from Abbottabad: Bin Ladin Sidelined?*. The Combatting Terrorism Center at West Point. https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2012/05/CTC_LtrsFromAbottabad_WEB_v2.pdf
- Lowenthal, M. (2015). *Intelligence: From secrets to policy (Sixth Edition)*. CQ Press.
- Mack, A. J. R. (1975). Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict. *World Politics*, 27, (2): 175-200.

- MI5. (2023). Terrorist Methods. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.mi5.gov.uk/terrorist-methods>
- Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı. (2023). *İstihbarat Çarkı*. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2023. <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>
- Moir, N. (2008). Influencing Coin Ops through PSYOP. *Military Intelligence Corps Association*, 13(3): 4-8.
- Murray, R. (25 Temmuz 2018). *The Unrealized Value of Open Source Intelligence for Irregular Warfare*. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2023. https://www.realcleardefense.com/2018/07/25/the_unrealized_value_of_open_source_intelligence_for_irregular_warfare_303364.html
- Nagl, J. (2002). *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam*. Praeger Publishers.
- Özdağ, Ü. (2014). *İstihbarat teorisi*. Kripto Yayınları.
- Pantucci, R. (2011). *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*. International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence Report. https://icsr.info/wp-content/uploads/2011/04/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf
- Pastor-Galindo, J., Nespoli, P., Mármol, F. G. ve Pérez, G. M. (2020). The Not Yet Exploited Goldmine of OSINT: Opportunities, Open Challenges and Future Trends. *Institute of Electrical and Electronics Engineers*, 8(January 2020): 10282-10304. DOI:10.1109/ACCESS.2020.2965257
- Polo, S. M. (2020). The quality of terrorist violence: Explaining the logic of terrorist target choice. *Journal of Peace Research*, 57(2): 235–250. <https://doi.org/10.1177/0022343319829799>
- Poznansky, M. (2020). Revisiting Plausible Deniability. *Journal of Strategic Studies*, 1(23): 511- 533.
- Rudgers, D. F. (2000). The Origins of Covert Action. *Journal of Contemporary History*, 35(2): 249–262. <https://doi.org/10.1177/002200940003500206>
- Russell, R. (2007). *Sharpening Strategic Intelligence: Why the CIA Gets It Wrong and What Needs to Be Done to Get It Right*. Cambridge University Press.
- Salehyan, I. (2009). *Rebels without Borders: Transnational Insurgencies in World Politics*. Cornell University Press.
- Scheideman, J. (2011). The Role of Intelligence in Fighting Insurgencies. *American Political Science Association*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1915746>
- Schmid, A. (2004). Terrorism - The Definitional Problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2): 375-419. <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil>
- Sims, J. (2009). A Theory of Intelligence and International Politics. Treverton, G. F. ve Agrell, W. (Ed.). *National Intelligence Systems: Current Research and Future Prospects* içinde. (ss. 58-92). Cambridge University Press.
- Smith, G. L. (2019). Secret but Constrained: The Impact of Elite Opposition on Covert Operations. *International Organization*, 73(3): 685- 707.
- Teamey, K. ve Sweet, J. (2006). Organizing Intelligence for Counterinsurgency. *Military Review*, 86(5): 24-29.
- TEM Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı. (2022). *DEAŞ Terör Örgütü*. Terörle Mücadele Akademisi Yayınları.

- Thompson, Sir R. (1966). *Defeating Communist insurgency: Experiences from Malaya and Vietnam*. Praeger Publishers.
- Trinquier, R. (2008). *Modern Warfare: A French View of Counterinsurgency*. Praeger Security International.
- Tınas, M. ve Tuncal, D. (2020). Uluslararası İlişkiler ve Güvenlikte İstihbarat: Değişen Tanımlar, İşleyişler, Kurumlar ve Roller. Çıtak, E. ve Kiraz, S. (Ed.). *Uluslararası Güvenlik: Gelenekselden Güncele Bir Gündem Analizi* içinde. (ss. 463- 500). Orion Kitabevi.
- Waldron, J. ve Meisels, T. (2020). *Debating targeted killing: counter-terrorism or extrajudicial execution?*. Oxford University Press.
- Walsh, J. I. (2018). The rise of targeted killing. *Journal of Strategic Studies*, 41(1-2): 143-159. <https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1393035>
- Warner, M. (2014). *The Rise and Fall of Intelligence: An International Security History*. Georgetown University Press.
- Wheaton, K. J. ve Beerbower, M. T. (2006). Towards a New Definition of Intelligence. *Stanford Law & Policy Review*, 17(317): 319-330.
- Yakın, A. (1969). *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*. Dışişleri Akademisi Yayınları.
- Zeytoonian, D. (2006). Intelligence Design: COIN Operations and Intelligence Collection and Analysis. *Military Review*, 86(5): 30-37.